

3/4/2023

Σχόλια Green Tank επί της ΕΠΜ για τον χαρακτηρισμό του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου

Με το παρόν το Green Tank καταθέτει σχόλια στη [δημόσια διαβούλευση](#) επί της Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης (ΕΠΜ) 11α: Περιοχές Natura 2000 των Περιφερειακών Ενοτήτων Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων και Γρεβενών – Ανατολικό Τμήμα που έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ).

Τα σχόλια του Green Tank διακρίνονται σε τρεις ενότητες:

- I. επί του ευρύτερου σχεδιασμού των προστατευόμενων περιοχών,
- II. συνολικά επί της ΕΠΜ και
- III. ανά κεφάλαιο.

Το ενδιαφέρον μας εντοπίζεται στο μέρος της μελέτης που αφορά στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου και εστιάζει στην ανάγκη διασφάλισης της ελεύθερης ροής του ποταμού Αώου. Το Green Tank έχει στενή συνεργασία με το MedINA, την «Πίνδος Περιβαλλοντική» και την IUCN, οργανισμούς που συμμετείχαν στην υλοποίηση του έργου «Saving Europe's last free-flowing rivers: Aous/Vjosa», συμβάλλοντας στη διεθνή εκστρατεία «Σώστε την Μπλε Καρδιά της Ευρώπης». Στο πλαίσιο αυτού του έργου συνεργαστήκαμε με την ΕΝΤΕΓΚΡΑ ΙΚΕ για την εκπόνηση δύο επιμέρους μελετών με αντικείμενο την «Ανάλυση Εμπλεκόμενων Φορέων» και τις «Καλύψεις Γης», οι οποίες ολοκληρώθηκαν εκ μέρους της IUCN με σκοπό την κατάρτιση προτάσεων για την προστασία του ποταμού Αώου. Από το 2020 έχουν πραγματοποιηθεί συναντήσεις τόσο με τις αρμόδιες εθνικές και τοπικές αρχές όσο και με την ομάδα που εκπόνησε την υπό διαβούλευση ΕΠΜ παρέχοντας πληροφορίες και στοιχεία και ανταλλάσσοντας απόψεις στο πλαίσιο ενός εποικοδομητικού διαλόγου με έμφαση στο τμήμα του ποταμού και της λεκάνης απορροής του που μέχρι σήμερα δεν έχει ενταχθεί σε κάποιο καθεστώς προστασίας.

I. Σχόλια επί του σχεδιασμού των προστατευόμενων περιοχών: Το γεγονός ότι τίθεται σε δημόσια διαβούλευση το παρόν σχέδιο της Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης (ΕΠΜ) 11α, μαζί με τέσσερις (4) ακόμα ΕΠΜ και σε συνέχεια επτά (7) ΕΠΜ των οποίων η διαβούλευση έχει ήδη ολοκληρωθεί, αποτελεί χωρίς αμφιβολία μία σημαντική εξέλιξη. Φέρνει ένα βήμα πιο κοντά τη θεσμική κατοχύρωση των προστατευόμενων περιοχών της χώρας. Επίσης, συμβάλλει στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας έναντι των ευρωπαϊκών οδηγιών για τη φύση (οδηγία για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά), εφόσον οδηγήσει στον καθορισμό των απαραίτητων μέτρων διαχείρισης για τις περιοχές Natura 2000. Ακόμα, συμπληρώνει το πρόσφατο θεσμικό πλαίσιο (σχέδια δράσης) που υιοθετήθηκε ή πρόκειται να υιοθετηθεί για προστατευόμενα είδη που εντοπίζονται στην περιοχή όπως η καφέ αρκούδα, το αγριόγιδο, είδη πέστροφας, χειρόπτερα, κοκ. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι οι προβλέψεις των ΕΠΜ θα πρέπει να αξιολογηθούν ώστε να είναι συμβατές τόσο με τους εθνικούς όσο και τους τοπικούς στόχους διατήρησης φυσικών τύπων οικοτόπων και ειδών ενωσιακού ενδιαφέροντος που έχουν υιοθετηθεί

(αντίστοιχα ΦΕΚ Β' 1375/7.4.2021 και ΦΕΚ Β' 1807/22.3.2023) καθώς και να συμβάλλουν στην υλοποίηση των δράσεων που προβλέπουν τα σχέδια δράσης των προστατευόμενων ειδών.

Την ίδια στιγμή, η υπό διαβούλευση ΕΠΜ (Κεφ. 4.3.5) αποκαλύπτει με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο τις στρεβλώσεις που έχει προκαλέσει το άρθρο 44 παρ. 18 του νόμου 4685/2020 με το οποίο επιχειρείται η εκ των προτέρων συμπερίληψη συγκεκριμένων δυνητικών χρήσεων ανά ζώνη προστασίας εντός μίας προστατευόμενης περιοχής. Όπως είχαμε αναφέρει κατά την επεξεργασία του νόμου¹ αλλά και στις πρόσφατες (Ιούλιος 2022² και Μάρτιος 2023³) απόπειρες αναθεώρησής του, η εν λόγω πρόβλεψη είναι αδόκιμη και επικίνδυνη καθώς είναι αδύνατον εκ των προτέρων να προβλεφθούν όλες οι δυνατές χρήσεις σε κάθε περιοχή, ενώ παράλληλα δεν καλύπτονται όλες οι χρήσεις και δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε μία περιοχή. Επιπρόσθετα, η ύπαρξη ενός καταλόγου χρήσεων ανά ζώνη αναγκάζει τους μελετητές στην εξέταση της ένταξης χρήσεων που είναι μη συμβατές ή κατάλληλες με την εκάστοτε περιοχή. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, η ΕΠΜ αναγκαστικά προτείνει «κατ' εξαίρεση» και «κατά παρέκκλιση» χρήσεις στις ζώνες των προστατευόμενων περιοχών, προσθέτει νέες «χρήσεις» και επιχειρεί να αποσαφηνίσει αν ορισμένες δραστηριότητες (όπως είναι η αναψυχή) είναι ή όχι χρήση. Η πρακτική αυτή δεν είναι συνεπής με την προσπάθεια ενός συστηματικού σχεδιασμού για την προστασία της φύσης.⁴

Συνεπώς, 1) τονίζουμε την ανάγκη **επίσπευσης** της κατάρτισης των ΕΠΜ και της προώθησης έκδοσης των σχετικών Προεδρικών Διαταγμάτων και Σχεδίων Διαχείρισης και 2) **προτείνουμε, εκ νέου, την αναθεώρηση του άρθρου 44 παρ. 18 του ν. 4685/2020** ώστε να μην ορίζονται

¹ Σχόλια και επισημάνσεις κατά την επεξεργασία του ν. 4685/2020: 1) [Δημόσια διαβούλευση για το πολυνομοσχέδιο του ΥΠΕΝ](#), 13.3.2020, 2) [Σχόλια για το νομοσχέδιο «Εκσυγχρονισμός Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας»](#), 19.3.2020, 3) [Ακρόαση φορέων για το νομοσχέδιο του ΥΠΕΝ στη Βουλή](#), 20.4.2020.

² Σχόλια και επισημάνσεις κατά την επεξεργασία του ν. 4964/2022. Οι διατάξεις σχετικά με τις προστατευόμενες περιοχές και τις χρήσεις γης τελικά αποσύρθηκαν: 1) [Σχόλια στη διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας](#) «Διατάξεις για την απλοποίηση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων και την προστασία του περιβάλλοντος, επείγουσες δασικές, χωροταξικές και πολεοδομικές διατάξεις, θέσπιση πλαισίου για την ανάπτυξη των Υπεράκτιων Αιολικών Πάρκων, αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και ζητήματα κυκλικής οικονομίας», 14.07.2022, 2) [Συνάντηση περιβαλλοντικών οργανώσεων με τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας](#) στο πλαίσιο της διαβούλευσης για το σχεδίου νόμου του ΥΠΕΝ, 20.07.2022, 3) [Προστατευόμενες περιοχές και ορυκτό αέριο στην ακρόαση φορέων στη Βουλή](#), ν/σχ ΥΠΕΝ, 27.07.2022,

³ Σχόλια και επισημάνσεις κατά την επεξεργασία του ν. 5037/2023. 1) [Ρυθμίσεις για την ενέργεια και διατάξεις για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος σε νέο σ/ν του ΥΠΕΝ – Αναγκαίες οι τροποποιήσεις](#), Σχόλια και προτάσεις επί του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Διατάξεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την προστασία του φυσικού και χωροταξικού περιβάλλοντος», 28.02.2023 και 2) [Σχόλια και προτάσεις του Green Tank στην ακρόαση φορέων για το Πολυνομοσχέδιο του ΥΠΕΝ](#) «Μετονομασία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων και διεύρυνση του αντικειμένου της με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών ύδατος και της διαχείρισης αστικών αποβλήτων, ενίσχυση της υδατικής πολιτικής – Εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας για τη χρήση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μέσω της ενσωμάτωσης των οδηγιών ΕΕ 2018/2001 και 2019/944 – Ειδικότερες διατάξεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος», 07.03.2023.

⁴ Βλ. ενδεικτικά: 1) IUCN. 2008. Guidelines for applying protected area management categories: <https://portals.iucn.org/library/node/9243>, 2) IUCN. 2013. Guidelines for applying protected area management categories including IUCN WCPA best practice guidance on recognising protected areas and assigning management categories and governance type: <https://portals.iucn.org/library/node/30018>.

εκ των προτέρων οι χρήσεις ανά ζώνη, αλλά αυτές να επιλέγονται από τον πλήρη κατάλογο των δυνητικών χρήσεων του π.δ. 59/2018 ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε προστατευόμενης περιοχής, τον σκοπό της κάθε κατηγορίας προστατευόμενων περιοχών και ζωνών καθώς και τους στόχους προστασίας και διαχείρισης που τίθενται. Για μεγαλύτερη διασφάλιση της ακεραιότητας του σχεδιασμού των προστατευόμενων περιοχών, προτείνουμε σε κάθε κατηγορία προστατευόμενης περιοχής και ζώνης προστασίας να προστεθεί ρητά ο σκοπός και ο στόχος διαχείρισης που εξυπηρετεί η καθεμία ώστε να αποτελούν σαφέστερο κριτήριο (φίλτρο) επιλογής των εκάστοτε επιτρεπόμενων χρήσεων και δραστηριοτήτων.

II. Σχόλια επί της ΕΠΜ 11α – Ανατολικό Τμήμα

- 1. Προσέγγιση της περιοχής μελέτης:** Η ΕΠΜ επικεντρώνεται στις διακριτές περιοχές Natura 2000 που εντοπίζονται στην χωρική ενότητα ενδιαφέροντος αντί να αντιμετωπίζει το σύνολο των εκτάσεων ως μία ενιαία προστατευόμενη περιοχή. Αυτό προκαλεί εντύπωση, καθώς αφορά εκτάσεις που έχουν χαρακτηριστεί ως Εθνικό Πάρκο (Βόρειας Πίνδου) εδώ και σχεδόν 20 χρόνια (από το 2005 και με τη σχετική Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη να έχει εγκριθεί το 2003) και ως Εθνικοί Δρυμοί ήδη από τις δεκαετίες του 1960 και 1970 (Εθνικός Δρυμός Πίνδου (Βάλια Κάλντα) (1966) και Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου (1973)). Η προσέγγιση αυτή ακολουθείται παρά το γεγονός ότι ορίζεται ευρύτερη περιοχή μελέτης (Κεφάλαιο 1), ότι κατά περίπτωση καθορίζονται οικοσυστημικές χωρικές ενότητες (ΟΧΕ) τύπων οικοτόπων και ειδών (Κεφάλαιο 2) οι οποίες επεκτείνονται πέρα από τα όρια των περιοχών Natura 2000, καθώς και ότι στο Κεφάλαιο 4.2.2 δίνεται σαφώς η κατεύθυνση για ομαδοποίηση περιοχών που περιλαμβάνονται σε υφιστάμενη προστατευόμενη περιοχή (εν προκειμένω το Εθνικό Πάρκο) και μάλιστα προβλέπεται ότι μπορεί να επεκταθεί (σελ. 523).

Οι ΕΠΜ δεν είναι οι μελέτες εκείνες που επιβεβαιώνουν τα στοιχεία χαρακτηρισμού των περιοχών Natura 2000. Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνονται στα τυποποιημένα δελτία πληροφοριών (Standard Data Forms – SDF) και επικαιροποιούνται με βάση τα αποτελέσματα συστηματικής εποπτείας των περιοχών. Οι ΕΠΜ αποτελούν εκ του νόμου (άρθ. 47 παρ. 2 ν. 4685/2020) τις επιστημονικές μελέτες τεκμηρίωσης των Προεδρικών Διαταγμάτων που οδηγούν στον χαρακτηρισμό και τη ζωνοποίηση των εθνικά προστατευόμενων περιοχών και ειδικά των Εθνικών Πάρκων και των Περιοχών Προστασίας της Βιοποικιλότητας, ο σκοπός των οποίων ορίζεται επίσης εκ του νόμου (άρθ. 46 παρ. 1 και 2 ν. 4685/2020). Συνεπώς, ενώ οι περιοχές Natura 2000 πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση των ΕΠΜ, δεν πρέπει να αποτελούν το αποκλειστικό ή κύριο επίπεδο αναφοράς για την κατάρτιση των ΕΠΜ και των προτάσεων στις οποίες καταλήγουν.

Προτείνεται η επανεξέταση των διαθέσιμων δεδομένων με το πρίσμα που παρουσιάζεται παραπάνω, ώστε να αμβλυνθεί η προσέγγιση που ακολουθείται στην παρούσα ΕΠΜ και να εξεταστεί ολιστικά το σύνολο της περιοχής ενδιαφέροντος στη βάση του υφιστάμενου πάρκου και με τη δυνατότητα επέκτασής του ώστε να καλυφθεί η ευρύτερη περιοχή μελέτης (βλ. σχόλια στο Κεφάλαιο I).

- 2. Ο ποταμός Αώος στο επίκεντρο:** Ο ποταμός Αώος είναι ένα ποτάμι που ξεχωρίζει λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί (με εξαίρεση το σύμπλεγμα φραγμάτων στις πηγές του) ένα από τα ελάχιστα ποτάμια ελεύθερης, φυσικής και άγριας ροής στην Ευρώπη χωρίς εμπόδια, φραγμούς και φράγματα. Η ιδιαιτερότητα έγκειται στο γεγονός ότι αυτό ισχύει ενώ διασχίζει δύο χώρες και ρέει για 270 χλμ και το ίδιο ισχύει για ένα μεγάλο μέρος των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών. Η αξία του ως ποταμού ελεύθερης ροής αναγνωρίζεται πλέον σε όλα τα επίπεδα.

Στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο μέρος του ποταμού, δηλαδή 50 από τα 70 χιλιόμετρα που ρέουν στο ελληνικό έδαφος, περιλαμβάνεται ως τμήμα του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Επίσης, 13 περιοχές Natura 2000, εντός και εκτός τόσο του υφιστάμενου όσο και του προτεινόμενου Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου, βρίσκονται εντός της λεκάνης απορροής του. Ωστόσο, περίπου 20 χιλιόμετρα -προς τα ελληνοαλβανικά σύνορα- παραμένουν σήμερα χωρίς προστασία. Όσον αφορά τους κύριους παραποτάμους του Αώου, 9 από τα 15 χιλιόμετρα του Βοϊδομάτη βρίσκονται υπό καθεστώς προστασίας, ενώ και τα 40-50 χιλιόμετρα του Σαραντάπορου δεν προστατεύονται. Επίσης, ένα μεγάλο μέρος των ρεμάτων του Αώου και των παραποτάμων του δεν εντάσσονται σε κάποιο καθεστώς προστασίας.

Ακόμα και στις περιοχές όπου το ποτάμι προστατεύεται, απουσιάζει η αναγνώριση της σημαντικής υδρομορφολογικής αξίας του ποταμού Αώου και των παραποτάμων του, που καθορίζει και υποστηρίζει την παρουσία πολλών εκ των προστατευόμενων ειδών και τύπων οικοτόπων καθώς και πολλές από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες της περιοχής, τη γεωλογική αξία της περιοχής που έχει αναγνωριστεί ως Γεωπάρκο από την UNESCO αλλά και την πολιτιστική του αξία. Τούτο ισχύει και στην υπό διαβούλευση ΕΠΜ παρόλο που ο ποταμός Αώος διασχίζει όλη την έκταση της περιοχής ενδιαφέροντος, δηλαδή και την περιοχή μελέτης και την ευρύτερη περιοχή μελέτης, η οποία σε μεγάλο ποσοστό συμπίπτει με τη Λεκάνη Απορροής του. Τη σημαντική υδρομορφολογική αξία του ποταμού τόνισε ιδιαίτερα στις παρουσιάσεις του ο ειδικός επιστήμονας που ανέλαβε εκ μέρους της IUCN τη σύνθεση προτάσεων για τον Αώο ποταμό στην Ελλάδα.

Το τελευταίο διάστημα, από πλευράς της ελληνικής πολιτείας υπάρχει σημαντική κινητικότητα⁵ καθώς και δημόσιες δεσμεύσεις⁶ ότι σύντομα το υπόλοιπο τμήμα του Αώου και της λεκάνης απορροής του που μέχρι σήμερα δεν έχει προστατευτεί θα ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, αρχικά ως προστατευόμενος φυσικός σχηματισμός και στη συνέχεια ως τμήμα του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Η προοπτική αυτή ωστόσο δεν λαμβάνεται υπόψη στην υπό διαβούλευση ΕΠΜ, παρόλο που αντικείμενό της είναι ο σχεδιασμός του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου.

⁵ «Προστατευόμενο Τοπίο» μια έκταση 200.000 στρεμμάτων» Ηπειρωτικός Αγών 14.11.2022. <https://www.agon.gr/epikairota/80741/prostateyomeno-topio-mia-ektasi-200-000-stremmaton/>

⁶ 1) Τράτσα Μάχη «Ο Αώος «έσπασε» τα φράγματα» Το ΒΗΜΑ της Κυριακής. 11.12.2022. Μερική αναπαραγωγή εδώ: <https://thegreentank.gr/2022/12/12/thetikes-ekselikseis-gia-ton-ao/> και 2) Υφυπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Αμυράς Γιώργος. Ομιλία στην εκδήλωση «Ποινική Νομοθεσία και Περιβαλλοντική Προστασία», Κόνιτσα, 17.2.2022: https://www.youtube.com/live/koiQJvW_Cm8?feature=share&t=8106.

Από την ανάλυση των εμπλεκόμενων φορέων που ολοκληρώθηκε μέσω της κοινοπραξίας της ENTEΓΚΡΑ ΙΚΕ και με τη συμβολή του Green Tank εκ μέρους της IUCN προκύπτει ότι όλοι οι βασικοί ενδιαφερόμενοι που ρωτήθηκαν, αναγνώρισαν τον ποταμό Αώο και την ευρύτερη περιοχή ως περιοχή εξαιρετικής ομορφιάς και υψηλής οικολογικής αξίας και θέλουν να δουν τον ποταμό προστατευμένο στο σύνολό του, ακόμα αν και δεν υπάρχει σαφής κατανόηση ή πληροφόρηση για τις διαφορετικές κατηγορίες προστασίας, ούτε το τι ακριβώς συνεπάγεται ένας χαρακτηρισμός προστασίας. Ωστόσο, η υποστήριξη για τη ρύθμιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων με σκοπό την προστασία του ποταμού στις περιοχές εκτός των προστατευόμενων περιοχών υπήρξε καθολική. Επιπλέον, όλοι συμφωνούν ότι ο ποταμός Αώος αποτελεί κομβικό παράγοντα για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Στην Αλβανία, όπου μέχρι πρόσφατα μόνο το δέλτα του ποταμού είχε ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, ως προστατευόμενο τοπίο, μετά την ανατροπή σχεδίων για την κατασκευή μεγάλων υδροηλεκτρικών έργων κατά μήκος του ποταμού, έχει υπάρξει έντονη δραστηριοποίηση για να εξασφαλιστεί η προστασία του Vjosa, όπως ονομάζεται ο Αώος στην Αλβανία. Τον Ιανουάριο του 2022, η αλβανική πλευρά χαρακτήρισε τον Vjosa Φυσικό Πάρκο. Τον Ιούνιο 2022 υπογράφηκε Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Αλβανικού Υπουργείου Τουρισμού και Περιβάλλοντος και της Patagonia ώστε ολόκληρος ο Vjosa και οι ελεύθερης ροής παραπόταμοί του να χαρακτηριστούν ως Εθνικό Πάρκο. Πρόσφατα, οι μελέτες σκοπιμότητας ολοκληρώθηκαν⁷ και αποτέλεσαν αντικείμενο ενός γύρου διαβουλεύσεων και ακροάσεων φορέων. Στις 15 Μαρτίου 2023⁸, υπογράφηκε η θεσμοθέτηση του νέου Εθνικού Πάρκου για τον Vjosa⁹. Το νέο Εθνικό Πάρκο καλύπτει το σύνολο του ποταμού μέχρι το δέλτα του και αρκετούς από τους ελεύθερης ροής παραποτάμους του συνολικού μήκους 400 χλμ καθώς και παραποτάμιες εκτάσεις. Ο χαρακτηρισμός αυτός σηματοδοτεί την πρώτη φάση του χαρακτηρισμού, καθώς σε επόμενο διάστημα αναμένεται να ενσωματωθούν στο εθνικό πάρκο και άλλοι παραπόταμοι και παραποτάμιες εκτάσεις.

Παράλληλα, σταδιακά πραγματοποιούνται ενέργειες για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας για την προστασία και ανάδειξη του Αώου. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η συνεργασία αυτή αποτέλεσε μέρος σχετικής ειδικής εκδήλωσης κατά τη Συνδιάσκεψη των κρατών μερών της Σύμβασης για τη Βιολογική Ποικιλότητα στο Μόντρεαλ, παρουσία τόσο του αρμόδιου Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας της Ελλάδας όσο και της Υπουργού Τουρισμού και Περιβάλλοντος της Αλβανίας. Επίσης, εξαιρετικής σημασίας ήταν η δήλωση του Πρωθυπουργού της Ελλάδας¹⁰ τον Δεκέμβριο του 2022 ότι *«Ο Αώος είναι το μόνο ποτάμι το οποίο δεν έχει φράγματα στην Ευρώπη και δουλεύουμε μαζί, Ελληνική και Αλβανική Κυβέρνηση, για να τον προστατεύσουμε και να τον αναδείξουμε»*. Η πρόθεση αυτή επιβεβαιώνεται τόσο από τις δηλώσεις της Υπουργού Περιβάλλοντος και Τουρισμού της

⁷ Vjosa Wild River National Park: Vision, Road Map and Feasibility Study, Δεκέμβριος 2022. <https://riverwatch.eu/sites/default/files/FEASIBILITY%20STUDY%20VJOSA.pdf> Διαθέσιμο και εδώ: <https://www.balkanrivers.net/en/news/vjosa-wild-river-national-park-vision-roadmap-and-feasibility-study>

⁸ MedINA. Εθνικό Πάρκο ανακηρύσσεται ο ποταμός Αώος – Vjosa στην αλβανική πλευρά των συνόρων, 15.3.2023. <https://med-ina.org/el/vjosanationalparkgr/>

⁹ Vjosa National Park. <https://www.vjosanationalpark.al/>

¹⁰ Ενημερωτικό σημείωμα για την επίσκεψη του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στη Δερβιτσάνη και τη Λιβαδειά, 22.12. 2022. <https://primeminister.gr/2022/12/22/30946>

Αλβανίας¹¹ όσο και από τη σχετική ανακοίνωση του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας¹² μετά την επίσκεψη της Υπουργού στην Ελλάδα σχετικά με τη δημιουργία ομάδας εργασίας καθώς και πιο την πρόσφατη τοποθέτηση του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας.¹³

Η υπό διαβούλευση ΕΠΜ δεν φαίνεται να έχει λάβει υπόψη τις παραπάνω εξελίξεις, καθώς δεν έχει εντάξει επί της ουσίας το σύνολο του Αώου και της λεκάνης απορροής του στο επίκεντρο της ανάλυσης και των προτάσεών της. Κι αυτό παρόλο που τόσο οι μελετητές που την έχουν αναλάβει όσο και το Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας τις γνωρίζουν. Εξάλλου έχουν λάβει σχετική ενημέρωση από τις οργανώσεις που δραστηριοποιούνται για το θέμα με γραπτή επικοινωνία καθώς και στις σχετικές συναντήσεις εργασίας.

Συνεπώς, προτείνεται, να επανεξεταστεί τόσο το διαθέσιμο υλικό τεκμηρίωσης (μελέτες, αναλύσεις και παρουσιάσεις) όσο και τα σχόλια και οι προτάσεις για επέκταση του Εθνικού Πάρκου ώστε ο Αώος, ο Βοϊδομάτης, ο Σαραντάπορος και οι παραπόταμοι και τα ρέματα αυτών να προστατευθούν επαρκώς σε εθνικό επίπεδο, όχι αποσπασματικά, αλλά μέσω εντός ενιαίου και ισχυρού θεσμικού πλαισίου και να τεθούν γερές θεσμικές βάσεις για τη δημιουργία του πρώτου διασυνοριακού πάρκου ποταμού ελεύθερης ροής στην Ευρώπη.

III. Σχόλια ανά Κεφάλαιο

Κεφάλαιο 1

1. Ευρύτερη περιοχή μελέτης (Κεφάλαιο 1): Κρίνουμε ως πολύ θετικό ότι η περιοχή ευρύτερης μελέτης επεκτείνεται προς τον βορρά ώστε να καλύπτει το σύνολο της Λεκάνης Απορροής του Ποταμού Αώου (περιοχή Γράμμου - Κόνιτσας – Πωγωνίου) μέχρι τα σύνορα με την Αλβανία.

Με αυτό ως βάση και ακολουθώντας τις προδιαγραφές του έργου των ΕΠΜ, τόσο για τα βιοτικά και τα αβιοτικά χαρακτηριστικά όσο και για τις απειλές και πιέσεις καθώς και τα σχεδιαζόμενα αναπτυξιακά σχέδια (Κεφάλαιο 2), πρέπει τα διαθέσιμα στοιχεία για την περιοχή μελέτης να εξετάζονται με αντίστοιχα χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής μελέτης. Στην υπό διαβούλευση ΕΠΜ αυτό γίνεται μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις και αρκετά περιορισμένα (Κεφάλαιο 3.2). Επίσης, οι προδιαγραφές δίνουν τη δυνατότητα να εξεταστούν συνδυαστικά γειτονικές περιοχές Natura 2000 που έχουν ομοειδή οικολογικά χαρακτηριστικά. Εν προκειμένω θα πρέπει να εξεταστούν συνδυαστικά δύο γειτονικές

¹¹ «IUCN certifies Vjosa river "National Park", Kumbaro: We start legal procedures in the government in 2023» 20.12.2022. <https://rti.rtsh.al/article/iucn-certifies-vjosa-river-national-park-kumbaro-we-start-legal-procedures-in-the-government-in-2023>

¹² "Συνάντηση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κώστα Σκρέκα, και του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Γιώργου Αμυρά με την Υπουργό Τουρισμού και Περιβάλλοντος της Αλβανίας, Mirela Kumbaro" Δελτίο Τύπου, 31.1.2023. <https://ypen.gov.gr/synantisi-tou-ypourgou-perivallontos-kai-energeias-kosta-skreka-kai-tou-yfypourgou-perivallontos-giorgou-amyra-me-tin-ypourgo-tourismou-kai-perivallontos-tis-alvanias-mirela-kumbaro/>

¹³ Υφυπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Αμυράς Γιώργος. Ομιλία στην εκδήλωση «Ποινική Νομοθεσία και Περιβαλλοντική Προστασία», Κόνιτσα, 17.2.2022: https://www.youtube.com/live/koiQJvW_Cm8?feature=share&t=8106

περιοχές Natura 2000: η περιοχή Natura 2000 GR2130010, που αποτελεί μέρος της λεκάνης απορροής του Αώου και αντικείμενο της ίδιας ΕΠΜ, αλλά εξετάζεται διακριτά στην ομαδοποίηση που αφορά στο δυτικό τμήμα, και η Natura 2000 GR1320002, από όπου πηγάζουν πολλά από τα ρέματα του Σαραντάπορου, κύριου παραποτάμου του Αώου ποταμού, ακόμα κι αν η εν λόγω Natura 2000 αποτελεί αντικείμενο άλλης ΕΠΜ.

Συνεπώς προτείνεται να εξεταστούν εκ νέου τα διαθέσιμα στοιχεία για την ευρύτερη περιοχή μελέτης και να ενσωματωθούν στην ΕΠΜ και κυρίως στα Κεφάλαια 4 και 5. Η πρόταση αφορά ειδικά τα διαθέσιμα στοιχεία και τις μελέτες που περιλαμβάνονται ήδη στη βιβλιογραφία (Κεφάλαιο 6), τα οποία θα πρέπει να συμπληρωθούν και με άλλες που αφορούν στον Αώο είτε στο σύνολο της λεκάνης απορροής του είτε ειδικά στην περιοχή Γράμμου - Κόνιτσας - Πωγωνίου. Ειδικότερα, θα πρέπει να εξεταστούν και οι εξής μελέτες:

- Μελέτη για την ιχθυοπανίδα: Tsionki, I., Chousidis, I. & Leonardos, I. (2021). <https://www.researchgate.net/publication/352121314> *Assessment of the fish biodiversity in the Aaos River Artificial Lake and in the river basin*
- Μελέτη για τις ΑΠΕ: Katsoulakos, N., *et al* "Study on Renewable Energy sources in the Aaos Basin - Beyond Hydropower Exploitation" https://www.balkanrivers.net/sites/default/files/RES_Report_Aaos_PP_2019_FINAL.pdf
- Μελέτη για τις πολιτιστικές αξίες: Nitsiakos V. 2020. The Cultural Aspects of Aaos/Vjosa River. University of Ioannina, Pindos Perivallontiki.
- Τσακίροπούλου, Ε. 2020. Κατευθύνσεις χωροταξικού σχεδιασμού με αναφορά στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης απορροής του ποταμού Αώου. Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Άνθρωπο (MedINA): <https://med-ina.org/wp-content/uploads/2021/01/Spatial-planning-framework-the-case-of-Aaos-Vjosa-river-GR.pdf>
- ΕΝΤΕΓΡΚΑ, EcoMed, The Green Tank. 2022. *Μελέτη χρήσεων γης*. Μέρος της μελέτης υποστήριξης «Stakeholder Analysis and Land Use Study for the Aaos River Basin» για την IUCN.
- ΕΝΤΕΓΡΚΑ, EcoMed, The Green Tank. 2022. *Ανάλυση εμπλεκόμενων φορέων*. Μέρος της μελέτης υποστήριξης «Stakeholder Analysis and Land Use Study for the Aaos River Basin» για την IUCN.
- Γαρβηλίδης, Γκάμπυ. 2022. Κοινωνικοοικονομική ανάλυση στη λεκάνη απορροής του ποταμού Αώου. Μελέτη υποστήριξης για την IUCN.
- Sovinc A. 2022. Aaos River Catchment – Protection Study based on the IUCN protected area standards (under publication).

- 2. Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς (Κεφάλαιο 1):** Η ΕΠΜ δεν έχει λάβει υπόψη της στην υφιστάμενη κατάσταση το γεγονός ότι η Ελλάδα, ήδη από το 2014, έχει προτείνει τα [Ζαγοροχώρια και το Εθνικό Πάρκο της Βόρειας Πίνδου](#) ως μεικτό (πολιτιστικό και φυσικό) Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Στα κριτήρια βάσει των οποίων η Ελλάδα έχει καταθέσει των εν λόγω φάκελο για εξέταση, περιλαμβάνεται και το κριτήριο (x) που αφορά στη φυσική κληρονομία. Το [κριτήριο \(x\)](#) απαιτεί το μνημείο «να περιέχει τα

σημαντικότερα φυσικά ενδιατήματα για την *in-situ* διατήρηση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που περιέχουν παγκοσμίως απειλούμενα είδη εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της διατήρησης». Η υποψηφιότητα της περιοχής βασίζεται στην παρουσία σπάνιων και ενδημικών ειδών, η οποία αποδίδεται στη γεωμορφολογία της περιοχής που με τη σειρά της, χωρίς αμφιβολία, επηρεάζεται πρωτίτως από τον ποταμό Αώο και τη δυναμική του ροή του. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι αν η χώρα θεσμοθετήσει το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου ώστε να καλύπτει το σύνολο της Λεκάνης Απορροής του Αώου θα ενισχύσει την υποψηφιότητα της περιοχής.

Προτείνεται 1) να συμπεριληφθεί η εν λόγω υποψηφιότητα στην υφιστάμενη κατάσταση και 2) να εξεταστεί πώς τα συμπεράσματα της ΕΠΜ μπορούν να ενισχύσουν την εν λόγω υποψηφιότητα. Εξάλλου, ο χαρακτηρισμός της περιοχής ως Μνημείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς – μία διάκριση διεθνούς σημασίας – θα έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής (Κεφ. 3.3 και 3.4).

Κεφάλαιο 3

1. Υδροηλεκτρική ενέργεια και υδροηλεκτρικά φράγματα (Κεφάλαια 3.3 & 3.4): Η υδροηλεκτρική ενέργεια και τα μικρά υδροηλεκτρικά φράγματα σωστά κατατάσσονται ως υψηλή απειλή για την περιοχή ενδιαφέροντος. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί η ποιοτική προσέγγιση της απειλής και η απουσία αναφοράς επιπτώσεων της λειτουργίας του υδροηλεκτρικού φράγματος στις Πηγές Αώου.

Στην ενότητα αυτή απαιτείται πρώτον ανάλυση της πίεσης που προκαλεί η λειτουργία του υδροηλεκτρικού συμπλέγματος επτά (7) φραγμάτων στις Πηγές Αώου, το οποίο σχεδιάστηκε πριν την υιοθέτηση κανόνων εξασφάλισης οικολογικής παροχής. Ως εκ τούτου, εκτρέπεται από τον Αώο στον Άραχθο ποταμό κάθε χρόνο μεγάλη ποσότητα νερού (100 εκατομμύρια κ.μ.) με αποτέλεσμα να χάνεται η οικολογική παροχή του μέχρι τη συμβολή του με το Αρκουδόρεμα που τον τροφοδοτεί εκ νέου. Η παράλειψη της απειλής αυτής είναι ακόμα πιο σημαντική με δεδομένο ότι στο κεφάλαιο 3.4 (σελ. 504) παρουσιάζονται οι οικοσυστημικές υπηρεσίες που παρέχει το φράγμα και η τεχνητή λίμνη. Η μη αναφορά της πίεσης που προκαλεί το σύμπλεγμα των φραγμάτων οδηγεί σε μονομερή συμπεράσματα και στην έλλειψη δυνατότητας διατύπωσης προτάσεων για τη λήψη των απαραίτητων διαχειριστικών μέτρων (βλ. σχόλια στο Κεφάλαιο 5).

Δεύτερον, απαιτείται ανάλυση που να εξετάσει την απειλή των μικρών υδροηλεκτρικών έργων κατά μήκος του Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών, δηλαδή στο σύνολο της Λεκάνης Απορροής που βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια αδειοδότησης. Ενώ ο αριθμός των εν λειτουργία (4 έργα με άδεια λειτουργίας) και υπό εγκατάσταση (2 έργα με άδεια εγκατάστασης) μικρών υδροηλεκτρικών έργων είναι μικρός, υπάρχει μία υπερσυγκέντρωση (43) έργων σε προγενέστερα στάδια αδειοδότησης (28 έργα με άδεια

παραγωγής και 15 των οποίων η άδεια βρίσκεται υπό αξιολόγηση από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ))¹⁴ που καθιστά την απειλή εξαιρετικά σοβαρή.

Προτείνεται η ποσοτική και προσεκτική ανάλυση της πίεσης και των απειλών της υδροηλεκτρικής ενέργειας, η οποία θα ισχυροποιήσει την ανάγκη λήψης τόσο θεσμικών όσο και διαχειριστικών μέτρων για την αντιμετώπισή τους κατά μήκος του συνόλου του ποταμού (Κεφάλαια 4 και 5).

Κεφάλαιο 4

1. Οικολογικός Διάδρομος, Περιφερειακή Ζώνη (Κεφάλαιο 4.3 (4.3.4.2 και 4.3.9.2)) και Εναλλακτικές Λύσεις (Κεφάλαιο 4.3 (4.3.10)) – Επέκταση του Εθνικού Πάρκου:

Κρίνουμε ως ιδιαίτερα θετικό βήμα ότι ο ποταμός Αώος, Βοϊδομάτης (και όχι Βίκος όπως αναφέρεται στη σελ. 592) και Σαραντάπορος χαρακτηρίζονται ως οικολογικός διάδρομος από την ΕΠΜ. Ο χαρακτηρισμός αυτός αναδεικνύει την ανάγκη διασφάλισης της συνοχής της περιοχής και ειδικότερα του Αώου και των παραποτάμων του και επιβεβαιώνει τη διαπίστωση του Κεφαλαίου 3.2 ότι τα ποτάμια αποτελούν σημαντικούς διαδρόμους για πολλά είδη. Ωστόσο, δεν είναι επαρκής.

Αντίστοιχα θετικός, αλλά μη επαρκής, είναι ο χαρακτηρισμός της έκτασης δυτικά της Κόνιτσας στη συμβολή Αώου και Βοϊδομάτη, μεταξύ Εθνικού Πάρκου και οικολογικού διαδρόμου, ως Περιφερειακής Ζώνης.

Ενώ η περιοχή μελέτης, όπως ορίζεται στο Κεφάλαιο 1, συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με τη Λεκάνη Απορροής του Ποταμού Αώου, στο Κεφάλαιο 4, μόνο ένα μέρος αυτής χαρακτηρίζεται είτε ως Περιφερειακή Ζώνη (Κεφ. 4.3.8.2) είτε ως Οικολογικός Διάδρομος (4.3.4.3 και 4.3.9), ενώ ουδέποτε εξετάζεται η εναλλακτική λύση της επέκτασης του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου ώστε να καλύπτει το σύνολο της περιοχής (Κεφάλαιο 4.3.10). Τούτο δε, παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι Οικοσυστημικές Χωρικές Ενότητες (Κεφ. 2) επεκτείνονται και εντός της ευρύτερης περιοχής μελέτης (Κεφάλαιο 3.2) και ενώ υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα που αποδεικνύουν την παρουσία ίδιων τύπων οικοτόπων και ειδών καθώς και πιέσεων και απειλών στις εν λόγω εκτάσεις με αυτές που εντάσσονται στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου. Μάλιστα, η ίδια η ΕΠΜ επικαλείται αυτά τα στοιχεία κατά την τεκμηρίωση της αναγκαιότητας χαρακτηρισμού του Αώου και των κύριων παραποτάμων ως Οικολογικού Διαδρόμου (Κεφάλαιο 4.3.4.3) όπως και τα στοιχεία της Μονάδας Διαχείρισης για την παρουσία συγκεκριμένων ειδών ώστε να τεκμηριώσει τον χαρακτηρισμό της Περιφερειακής Ζώνης 02 (Κεφάλαιο 4.3.4.2 και Πίνακας 4.3-5). Ωστόσο, παραβλέπει το γεγονός ότι για την πιο αποτελεσματική και αποδοτική προστασία του ποταμού και δη ενός διασυνοριακού ποταμού διεθνούς σημασίας, απαιτείται η κατάλληλη προστασία του συνόλου των παραποτάμων του, των ρεμάτων του καθώς και του συνόλου της υδρολογικής λεκάνης, ήτοι του συνόλου της Λεκάνης Απορροής του.

¹⁴ MedINA. Μικρά υδροηλεκτρικά έργα σε Σαραντάπορο, Αώο και Βοϊδομάτη. Ανάλυση. 13.3.2023. <https://med-ina.org/el/small-hpps-aos-position-2/>

Τόσο ο ποταμός, οι παραπόταμοι και τα ρέματά του όσο και οι εκτάσεις της περιοχής Γράμμου - Κόνιτσας – Πωγωνίου που αποτελούν μέρος της Λεκάνης Απορροής του Αώου, μέχρι τα σύνορα με την Αλβανία, έχουν παρόμοια φυσικά και αβιοτικά χαρακτηριστικά και παρόμοιες απειλές και πιέσεις με εκείνες που τώρα εντάσσονται στο υπο-θεσμοθέτηση Εθνικό Πάρκο. Συνεπώς, πρέπει να εξεταστεί αν και πώς μπορούν να ενταχθούν στο υπο-θεσμοθέτηση Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου. Εξάλλου, τα ίδια αυτά στοιχεία οδήγησαν και τη γειτονική Αλβανία στον χαρακτηρισμό του Vjosa ως Εθνικού Πάρκου.

Η επέκταση του Εθνικού Πάρκου θα επιφέρει υψηλότερο επίπεδο προστασίας στα σπουδαία χαρακτηριστικά και αξίες της περιοχής και θα διασφαλίσει την αντιμετώπιση των απειλών που εντοπίζονται στην περιοχή. Επιπλέον, θα ενισχύσει την υποψηφιότητα για ένταξη της περιοχής στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Η επέκταση των ορίων μίας προστατευόμενης περιοχής, εν προκειμένω ενός Εθνικού Πάρκου, καθώς και η εξέταση του κατά πόσο επιβάλλεται η εφαρμογή πρόσθετων μέτρων στις γειτονικές εκτάσεις των υπό-εξέταση περιοχών Natura 2000 και του προγενέστερου Εθνικού Πάρκου, δηλαδή στο σύνολο της έκτασης της Λεκάνης Απορροής του Αώου, προβλέπεται τόσο από τον νόμο (άρθ. 21 ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε από το άρθ. 47 του ν. 4685/2020) όσο και από τις προδιαγραφές του έργου των ΕΠΜ. Εξάλλου αναφέρεται και στην ίδια τη μελέτη (Κεφάλαιο 4.2.2, σελ. 523).

Η μη εξέταση αυτής της εναλλακτικής οδηγεί σε αποσπασματική προστασία του ποταμού και της λεκάνης απορροής του, καθώς διαφορετικά τμήματά του θα ενταχθούν σε διαφορετικά καθεστώτα προστασίας. Αν ενταχθεί στο σύνολό της η περιοχή σε ένα ενιαίο και ισχυρό καθεστώς προστασίας, δηλαδή, στο Εθνικό Πάρκο, στη συνέχεια, μπορεί να υπάρξει κλιμάκωση της προστασίας, μέσω του ορισμού διακριτών ζωνών προστασίας, ανάλογα με τους επιμέρους στόχους διατήρησης, τις απειλές και τις πιέσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών.

Συνεπώς, προτείνεται να εξεταστεί 1) κατά πόσο τα όρια του Εθνικού Πάρκου μπορούν να επεκταθούν ώστε να καλύπτουν το σύνολο της περιοχής Γράμμου – Κόνιτσας – Πωγωνίου και 2) κατά πόσο μπορούν να επεκταθούν οι Ζώνες Προστασίας του Εθνικού Πάρκου και συγκεκριμένα: α) η Ζώνη Προστασίας της Φύσης ώστε να καλύπτει το σύνολο του ποταμού του Αώου και των κύριων παραποτάμων του σε ολόκληρη τη φυσική τους κοίτη (βάσει πλημμυρικού πεδίου) μέχρι τα σύνορα με την Αλβανία προς βορρά, τη γειτονική Natura GR2130010 δυτικά και τη γειτονική Natura 2000 GR1320002 ανατολικά και β) οι Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών και Βιώσιμης Διαχείρισης Φυσικών Πόρων ώστε να καλύπτουν την έκταση της Λεκάνης Απορροής. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις στις επιμέρους ζώνες όχι μόνο θα πρέπει να μην αλλοιώνουν αλλά και να διασφαλίζουν την προστασία και διατήρηση της φυσιογνωμίας ως φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής, της υδρομορφολογίας και των υδρολογικών λειτουργιών του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών σε όλη την έκταση της Λεκάνης Απορροής του, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και τις προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης τους.

- 2. Κλιμάκωση ζωνών προστασίας (Κεφάλαιο 4.3):** Από τη ζωνοποίηση του Εθνικού Πάρκου προκύπτει ότι ορισμένες ζώνες υψηλής προστασίας, όπως είναι η Ζώνη Προστασίας της Φύσης 1 και 2, βρίσκονται στα εξωτερικά όρια του Πάρκου, ενώ θα έπρεπε να προβλέπεται μία σταδιακή κλιμάκωση των μέτρων προστασίας (και ως εκ τούτου απομάκρυνσης από απειλές και κινδύνους) από τις γειτονικές εκτάσεις μίας προστατευόμενης περιοχής προς τις πιο αυστηρές, κάτι που οι περιφερειακές ζώνες που δεν αποτελούν μέρος του Εθνικού Πάρκου, δεν μπορούν επαρκώς να διασφαλίσουν. Η προτεινόμενη επέκταση του Εθνικού Πάρκου προς τον βορρά θα εξασφαλίσει αυτή την κλιμάκωση, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής Γράμμου – Κόνιτσας – Πωγωνίου θα εντασσόταν είτε σε Ζώνη Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών είτε σε Ζώνη Βιώσιμης Διαχείρισης Φυσικών Πόρων. Επίσης, με δεδομένο ότι η Vjosa πλέον έχει ενταχθεί σε καθεστώς εθνικού πάρκου στη γειτονική Αλβανία, θα εξασφαλίζεται και η συνέχεια και η συνοχή της προστασίας και η κλιμάκωση των μέτρων προστασίας σε όλο το μήκος του ποταμού.

Συνεπώς, η επέκταση του Εθνικού Πάρκου που προτάθηκε νωρίτερα θα βοηθήσει και σε αυτή την κλιμάκωση των μέτρων προστασίας εντός της προστατευόμενης περιοχής.

- 3. Επιτρεπόμενες Χρήσεις / Ρυθμίσεις εντός του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου (Κεφάλαιο 4.3.7):**

1) Στη **χρήση 11** που αφορά σε «Γραφεία/ Κέντρα έρευνας/Θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων» αναφέρεται ότι η διεξαγωγή γεωφυσικών (σεισμικών) ερευνών με στόχο την **αναζήτηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων** δεν επιτρέπεται εντός του Εθνικού Πάρκου. Ωστόσο, η ίδια απαγόρευση δεν επαναλαμβάνεται ρητά στην **χρήση 25** που αφορά στις «Εξορυκτικές δραστηριότητες» (σελ. 690) ενώ είναι ξεκάθαρα ασύμβατη δραστηριότητα όχι μόνο στη συγκεκριμένη αλλά σε οποιαδήποτε προστατευόμενη περιοχή. Προτείνεται να προβλεφθεί ρητά στη **χρήση 25** (σελ. 690) ότι η χρήση «*αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων*» **δεν** επιτρέπεται εντός του Εθνικού Πάρκου, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών ζωνών και του οικολογικού διαδρόμου καθώς και στην ευρύτερη περιοχή μελέτης.

2) **Υδατοκαλλιέργειες (χερσαίες, θαλάσσιες, λιμναίες και ποτάμιες εγκαταστάσεις) (24.4):** Με δεδομένο ότι οι υδατοκαλλιέργειες αποτελούν δραστηριότητα υψηλής πίεσης (Κεφάλαιο 3.3), προτείνεται να προστεθούν ρυθμίσεις για τη λειτουργία τους στις ΖΔΟΕ και ΖΒΔΦΠ και συγκεκριμένα να προωθούνται οι μέθοδοι υδατοκαλλιέργειας που είναι σύμφωνες με τις αρχές της αειφορικής χρήσης των βιολογικών πόρων και να διασφαλίζεται ότι η δραστηριότητα δεν αλλοιώνει ούτε τη φυσιογνωμία του ποταμού Αώου, των παραποτάμων και των ρεμάτων αυτών ούτε και την ποιότητα των υδάτων ούτε και της βιοποικιλότητας της περιοχής.

3) **Υποδομές και δίκτυα ορυκτού αερίου (33):** Δεν τεκμηριώνεται γιατί στις Ζώνες Προστασίας της Φύσης και ευρύτερα εντός της προστατευόμενης περιοχής δηλαδή και στις

Ζώνες Διατήρησης Οικοτόπων και Ειδών και Βιώσιμης Διαχείρισης των Φυσικών Πόρων κατά παρέκκλιση πρέπει να επιτρέπονται η επέκταση και η εγκατάσταση νέων υποδομών αερίου. Στην περιοχή δεν υπάρχει ήδη δίκτυο αερίου και με βάση τον σχεδιασμό του ΔΕΣΦΑ¹⁵ δεν προγραμματίζεται δημιουργία τέτοιου δικτύου την επόμενη δεκαετία στην περιοχή. Εξάλλου, η τρέχουσα ενεργειακή κρίση επιβεβαιώνει χωρίς αμφιβολία την ανάγκη απομάκρυνσης από το ορυκτό αέριο, που ως ορυκτό καύσιμο συμβάλλει στην κλιματική κρίση. Η δημιουργία νέων υποδομών θα δημιουργήσει νέες δεσμεύσεις για τη χρήση τους, που με τη σειρά τους θα εμποδίσουν τη μετάβαση της Περιφέρειας και της περιοχής σε καθαρές μορφές ενέργειας. Η προώθηση υποδομών ορυκτών καυσίμων είναι πλήρως ασύμβατη με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και την ανάγκη ενίσχυσης της πράσινης ενεργειακής μετάβασης, στην οποία η Ελλάδα ήδη συμμετέχει ενεργά. Συνεπώς, οι υποδομές ορυκτού αερίου δεν θα πρέπει να θεωρούνται συμβατές και δεν θα πρέπει να επιτρέπονται στο σύνολο της έκτασης του Εθνικού Πάρκου. Προτείνεται να υπάρξει η αντίστοιχη προσαρμογή στο κείμενο της ΕΠΜ.

4) **Τεχνικά έργα** όπως εγγειοβελτιωτικά έργα αγροτικής ανάπτυξης (**24.13**), έργα πρόληψης ή αντιμετώπισης της υφαλμύρωσης των υπογείων υδάτων ή εδαφών (**50**), έργα προστασίας από διάβρωση, κατολισθήσεις και στήριξη εδαφών (**51**), έργα που αφορούν την αποκατάσταση και βελτίωση των υδατοαποθεμάτων (**53**), έργα αντιπλημμυρικής προστασίας / οριοθέτησης και διευθέτησης ρεμάτων (**58**) προβλέπονται σε διαφορετικές ζώνες του Εθνικού Πάρκου. Κάθε τεχνικό έργο εντός όπως προστατευόμενης περιοχής θα πρέπει να γίνεται αφού εξεταστούν εναλλακτικές όπως οι λύσεις που είναι βασισμένες στη φύση (nature-based solutions) και με κεντρικό στόχο τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Εφόσον κριθεί ότι θα πρέπει να υλοποιηθούν, θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι δεν θα αλλοιώνουν αλλά θα συμβάλλουν στην προστασία και διατήρηση της φυσιογνωμίας ως φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής, της υδρομορφολογίας και των υδρολογικών λειτουργιών του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών σε όλη την έκταση της Λεκάνης Απορροής του. Προτείνεται να προσαρμοστεί αναλόγως το κείμενο της ΕΠΜ.

i) Ειδικότερα όσον αφορά στη χρήση **24.13** προβληματίζει η απουσία αναφοράς στο Αρδευτικό Φράγμα Κόνιτσας, που ανήκει στον ΤΟΕΒ Κόνιτσας. Το φράγμα λειτουργεί από το 1955 και χωροθετείται εντός της περιοχής NATURA 2000 GR2130001 – Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου, στην προτεινόμενη, δηλαδή, με την παρούσα ΕΠΜ Ζώνη Προστασίας της Φύσης (ΖΠΦ). Για να μπορέσουν να υλοποιηθούν έργα συντήρησης, βελτίωσης ή ακόμα και αποξήλωσης, θα πρέπει να υπάρξει σχετική ρύθμιση. Επίσης, σχετικά με τα νέα έργα τονίζουμε εκ νέου την ανάγκη να υπάρχει σαφής πρόβλεψη ότι δεν θα αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία του Αώου και των παραποτάμων του. Προτείνεται να προσαρμοστεί αναλόγως το κείμενο της ΕΠΜ.

ii) Ειδικότερα όσον αφορά στη νέα χρήση **58**, είναι απαραίτητο να διασφαλίζεται ότι τα έργα αντιπλημμυρικής προστασίας / οριοθέτησης και διευθέτησης ρεμάτων όχι μόνο

¹⁵ ΔΕΣΦΑ. Φεβρουάριος 2023. Σχέδιο Προγράμματος Ανάπτυξης του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου 2023-2033.

δεν θα αλλοιώνουν αλλά θα έχουν και σκοπό την προστασία και διατήρηση της φυσιογνωμίας ως φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής, της υδρομορφολογίας και των υδρολογικών λειτουργιών του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών σε όλη την έκταση της Λεκάνης Απορροής του. Προτείνεται να προσαρμοστεί αναλόγως το κείμενο της ΕΠΜ.

5) **Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας** (34): Η ΕΠΜ προτείνει μία οριζόντια απαγόρευση όλων των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εντός του Εθνικού Πάρκου, ενώ, όπως σημειώθηκε προηγουμένως, επιτρέπει την εγκατάσταση και επέκταση υποδομών ορυκτού αερίου (χρήση 33) ενώ δεν είναι ρητή η απαγόρευση της αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων (χρήση 25). Σε περιοχές, δηλαδή, εξαιρετικής οικολογικής αξίας δίνεται προτεραιότητα στα ορυκτά καύσιμα έναντι των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Όσον αφορά στα αιολικά πάρκα και τα μικρά υδροηλεκτρικά έργα παρέχεται σχετική τεκμηρίωση, το ίδιο όμως δεν ισχύει για τα φωτοβολταϊκά για τα οποία η τεκμηρίωση είναι ανεπαρκής. Με δεδομένο ότι επιτρέπεται μία σειρά χρήσεων, εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων εκτός οικισμού, θα πρέπει να υπάρξει πιο προσεκτική εξέταση σχετικά με το ποια έργα, μικρής κλίμακας, αυτοπαραγωγής (φωτοβολταϊκά στη στέγη, ενεργειακού συμψηφισμού (net metering), εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού (virtual net-metering), ενεργειακών κοινοτήτων κοινωφελούς σκοπού για την κάλυψη ιδίων αναγκών και υπό ποιους όρους, θα μπορούσαν δυνητικά να επιτρέπονται ώστε και το Εθνικό Πάρκο να συμμετέχει στη πράσινη ενεργειακή μετάβαση. Την ίδια στιγμή που οριζόντια απαγορεύονται όλες οι ΑΠΕ, επιτρέπεται η εγκατάσταση μικρών υδροηλεκτρικών έργων που έχουν εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους σε μία περιοχή όπου αυτά τα έργα κρίνονται ως υψηλή απειλή, χωρίς να προβλέπεται η αξιολόγηση των μεμονωμένων και σωρευτικών επιπτώσεων υφιστάμενων έργων ούτε και η πρόσθετη αξιολόγηση των έργων με ΑΕΠΟ πριν την τελική εγκατάστασή τους.

Προτείνεται η πιο προσεκτική εξέταση της οριζόντιας απαγόρευσης των φωτοβολταϊκών καθώς και πιο αυστηρή αξιολόγηση των ΜΥΗΕ που μπορούν να εγκατασταθούν και να λειτουργήσουν εντός (και εκτός) του Εθνικού Πάρκου.

Όσον αφορά στα ΜΥΗΕ ειδικότερα προτείνεται:

- να προβλεφθεί μεταβατική διάταξη για την αξιολόγηση των συνεπειών της λειτουργίας υφιστάμενων έργων ώστε να εξεταστεί εάν πλήττουν τα προστατευτέα αντικείμενα και εάν αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών ως φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής και να ληφθούν σχετικές αποφάσεις. Για μεν τα υφιστάμενα ΜΥΗΕ, τα οποία έχουν περιβαλλοντικούς όρους, η αξιολόγηση προτείνεται να γίνεται βάσει της διαδικασίας της παρ. 9 του άρθρου 2 του νόμου 4014/2019 (Α' 209). Για δε τα έργα που δεν ανήκουν στην κατηγορία έργων Α ή δεν έχουν περιβαλλοντικούς όρους, να εκπονείται Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και να υποβάλλεται προς έγκριση στην αρμόδια υπηρεσία. Με αυτόν τον τρόπο θα αποφασίζεται εάν και υπό ποιους όρους (π.χ. με εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση) θα μπορούν να συνεχίσουν να λειτουργούν. Εάν αποφασιστεί η παύση της λειτουργίας τους πρέπει να προβλέπεται και η αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

- να προβλεφθεί μεταβατική διάταξη που να θέτει αυστηρότερο όριο σχετικά με το ποια ΜΥΗΕ θα μπορέσουν να υλοποιηθούν, καθώς με τη δημοσιοποίηση της ΕΠΜ ελλοχεύει ο κίνδυνος επιτάχυνσης και πολλαπλασιασμού αιτημάτων προς έγκριση περιβαλλοντικών όρων τόσο εντός όσο και εκτός του Εθνικού Πάρκου, ήτοι εντός του οικολογικού διαδρόμου. Η μεταβατική διάταξη θα μπορούσε να προσθέσει ότι πέραν από την ΑΕΠΟ για να εγκατασταθεί κατ' εξαίρεση ένα ΜΥΗΕ θα πρέπει να έχει λάβει επίσης οριστική απόφαση σύνδεσης ή να έχει υποβληθεί φάκελος για άδεια εγκατάστασης. Με αυτόν τον τρόπο θα εγκατασταθούν και θα λειτουργήσουν μόνο τα πραγματικά ώριμα έργα. Εναλλακτικά, θα πρέπει να υπάρξει ρητή αναφορά ότι η κατ' εξαίρεση επιτρέπονται έργα που δεν έχουν λάβει περιβαλλοντικούς όρους μέχρι μία συγκεκριμένη ημερομηνία (π.χ. τη δημοσίευση της ΕΠΜ ή 6 μήνες από τη δημοσίευση της ΕΠΜ). Διαφορετικά, θα πρέπει στο αμέσως επόμενο διάστημα να υπάρξει έκτακτη ρύθμιση από πλευράς του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας για να αποφευχθούν στρεβλώσεις και να μην αλλοιωθεί η φυσιογνωμία της περιοχής μέχρι την ολοκλήρωση της ΕΠΜ και την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος.
- προσθήκη μέτρου στο Σχεδίο Διαχείρισης (Κεφάλαιο 5) για την αξιολόγηση των επιπτώσεων μεμονωμένων και σωρευτικών των υφιστάμενων ΜΥΗΕ.

6) **Βιώσιμη ανάπτυξη εντός του Εθνικού Πάρκου:** Είναι σημαντικό ότι εντός του Πάρκου επιτρέπονται υπό όρους διαφορετικές χρήσεις που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή (Χρήση 24) και με τον τουρισμό, την αναψυχή και τον αθλητισμό (Χρήσεις 4, 12, 13, 15, 26.12.4, 26.12.6, 52, 52Α, 52Β, 56), καθώς με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται η απαραίτητη θεσμική βάση για την ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων προώθησης της τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον, στο Σχέδιο Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου (Κεφάλαιο 5) περιλαμβάνονται μέτρα τα οποία θα ρυθμίζουν τις εν λόγω δραστηριότητες ώστε να μην υπερβαίνουν τη φέρουσα εκτίμηση της περιοχής μεταξύ άλλων. Ωστόσο, για να μπορέσει το Εθνικό Πάρκο να αποτελέσει στην πράξη πόλο τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης, θα χρειαστεί η διαμόρφωση μίας τοπικής στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης με τη συμμετοχή των τοπικών εμπλεκόμενων φορέων ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι συνεκτικό και οι διαφορετικές δραστηριότητες και χρήσεις συμπληρωματικά να οδηγούν στην υλοποίηση της.

4. **Ρυθμίσεις Περιφερειακών Ζωνών (Κεφάλαιο 4.3.8.2):** Το κεφάλαιο αναδεικνύει ότι η προστασία που παρέχεται στις περιφερειακές ζώνες είναι ελλιπέστατη καθώς είναι πολύ λίγες οι χρήσεις γης και δραστηριότητες που ρυθμίζονται, και συνεπώς δεν παρέχουν την επαρκή κλιμάκωση προστασίας ειδικά όταν εφάπτονται αυστηρών ζωνών προστασίας όπως είναι οι Ζώνες Προστασίας της Φύσης.

Με δεδομένο ότι η υδροηλεκτρική ενέργεια και τα μικρά υδροηλεκτρικά έργα αναγνωρίζονται ως υψηλή απειλή για την περιοχή (Κεφάλαιο 3), πρέπει όλα τα υδροηλεκτρικά έργα όλων των κατηγοριών να απαγορεύονται στις περιφερειακές ζώνες του Εθνικού Πάρκου και όχι μόνο αυτά της Κατηγορίας Α1 και Α2.

5. Ρυθμίσεις Οικολογικών Διαδρόμων (Κεφάλαιο 4.3.8.3): Το κεφάλαιο αναδεικνύει ότι αν και είναι ένα θετικό βήμα ο χαρακτηρισμός του Αώου και των παραποτάμων του εκτός των ορίων του Εθνικού Πάρκου ως οικολογικού διαδρόμου, αυτός δεν παρέχει επαρκή προστασία καθώς ο οικολογικός διάδρομος δεν συμπεριλαμβάνει κανένα ρέμα ή παραπόταμο των βασικών ποταμών Αώου, Βοϊδομάτη, Σαραντάπορου (με εξαίρεση ίσως τον Βουρκοπόταμο, παραπόταμο του Σαραντάπορου που έχει ήδη ΜΥΗΕ). Επιπλέον, δεν παρέχει επαρκή προστασία απέναντι στην υψηλή απειλή που αποτελούν τα υδροηλεκτρικά έργα (Κεφάλαιο 3.3), καθώς δεν θα αποτραπεί κανένα μελλοντικό ΜΥΗΕ σε ένα πολύ μεγάλο μέρος του υδρογραφικού δικτύου της Λεκάνης Απορροής του Αώου που μένει στην ουσία εκτεθειμένο και παραμένει απροστάτευτο. Εξάλλου, όπως αναφέρεται και στο Κεφάλαιο 5 «Τυχόν τεχνητοί φραγμοί στην ελεύθερη κυκλοφορία τους ανάντη ή κατόντη, όσο μικροί και αν είναι, μπορούν να έχουν σημαντικές συνέπειες στην επιβίωση των εν λόγω ειδών (ιχθυοπανίδας) εξαιτίας αδυναμίας πρόσβασης στις περιοχές που εξασφαλίζουν προστασία, τροφή και κατάλληλες συνθήκες ωοτοκίας και ανάπτυξης νεαρών σταδίων.» (Κεφάλαιο 5, Μέτρο διαχείρισης 4.1.1.20 MM21311CS0102, σελ. 1119). Η παρατήρηση αυτή ισχύει για τα εν λόγω είδη σε όλο το εύρος εξάπλωσης του, δηλαδή σε όλο το μήκος του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών, προφανώς και στην εξάπλωση τους στην Αλβανία.

Συνεπώς, επαναλαμβάνουμε την πρότασή μας να εξεταστεί εναλλακτική λύση για την προστασία του ποταμίου οικοσυστήματος μέσω της επέκτασης του Εθνικού Πάρκου στις εκτάσεις εκείνες που σήμερα βρίσκονται εκτός προστασίας.

Σε κάθε περίπτωση, προτείνεται

- να απαγορευτεί η εγκατάσταση κάθε νέου υδροηλεκτρικού έργου εντός του Οικολογικού Διαδρόμου,
- να υπάρξουν παρόμοιες μεταβατικές διατάξεις όπως αυτές που προτείνουμε για τα ΜΥΗΕ εντός του Εθνικού Πάρκου (σημείο 5).
- να προστεθεί η πρόβλεψη ότι κατά μήκος του Οικολογικού Διαδρόμου επιτρέπονται έργα που όχι μόνο δεν αλλοιώνουν αλλά έχουν ως σκοπό την προστασία και διατήρηση της φυσιογνωμίας της φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής, της υδρομορφολογίας και των υδρολογικών λειτουργιών του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών σε όλη την έκταση της Λεκάνης Απορροής του.
- να προβλεφθεί ρύθμιση ώστε να επιτρέπονται οι αμμοληψίες υπό όρους που προβλέπουν οι σχετικές διατάξεις και οι αρχές της αειφορικής χρήσης και εφόσον διατηρείται ανεπηρέαστη η φυσιογνωμία του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών και μόνο για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

Κεφάλαιο 5

1. Κεφάλαιο 5: Προτάσεις Διαχείρισης: Οι στόχοι διαχείρισης που τίθενται για το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου δεν περιλαμβάνουν στόχους που να διασφαλίζουν ότι ο Αώος, οι παραπόταμοι του και τα ρεμάτων αυτών θα διατηρήσουν τον χαρακτήρα τους ως φυσικής/άγριας ελεύθερης ροής. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η ΕΠΜ συνολικά, όπως

σημειώθηκε στα εισαγωγικά μας σχόλια, δεν έχει λάβει επαρκώς υπόψη της την υδρομορφολογική αξία της περιοχής και εστιάζει τις επιμέρους περιοχές Natura 2000.

Προτείνεται 1) να προστεθεί ως συνολικός στόχος του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου και ειδικά της διαχείρισης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων η «*διατήρηση της φυσικής/ άγριας ροής του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών στο σύνολο της Λεκάνης Απορροής του*».

2) Έχοντας αυτόν τον νέο γενικό στόχο, στους στόχους άσκησης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, αειφόρου διαχείρισης των φυσικών πόρων και αντιμετώπισης κινδύνων πέρα από την «Παρακολούθηση και ρύθμιση λειτουργίας αδειοδοτημένων περιβαλλοντικά ΜΥΗΕ» θα πρέπει να προστεθεί και ένας ακόμη στόχος για την «Παρακολούθηση και ρύθμιση όλων των έργων κατά μήκος των ποτάμιων οικοσυστημάτων» ώστε να διατηρηθεί η φυσιολογία τους.

3) Επιπλέον θα πρέπει να προστεθεί ως στόχος η αποκατάσταση (επαρκούς) οικολογικής παροχής του Αώου από το σύμπλεγμα φραγμάτων Πηγών Αώου.

2. Μέτρα διαχείρισης (Κεφάλαιο 5.4)

1) **Πηγές Αώου:** MM21311CI0301 Εφαρμογή μέτρων διαχείρισης IAS (χωροκατακτητικά ξένα είδη) στην Τεχνητή Λίμνη Πηγών Αώου και MM21311CS0301 - Δράσεις για το Καλό Οικολογικό Δυναμικό της Τεχνητής Λίμνης Πηγών Αώου. Επιπρόσθετα σε αυτά τα μέτρα προτείνονται να ενταχθούν στο Σχέδιο Διαχείρισης μέτρα για τη μελέτη 1) των επιπτώσεων του συμπλέγματος φραγμάτων Πηγών Αώου στο ποτάμιο οικοσύστημα του Αώου και 2) της αποκατάστασης (επαρκούς) οικολογικής παροχής κατάντη του συμπλέγματος φραγμάτων κατά μήκος του Αώου.

2) **Προστασία ιχθυοπανίδας από ΜΗΥΕ:** 4.1.1.19 MM21311CS0101 Προστασία αυτόχθονων πληθυσμών πεστροφών σε ποτάμια του ΕΠ Βόρειας Πίνδου και 4.1.1.20 MM21311CS0102 Αξιολόγηση λειτουργίας διατάξεων διέλευσης ιχθύων σε αδειοδοτημένα ΜΗΥΕ του ΕΠ Βόρειας Πίνδου: Είναι ιδιαίτερα θετικό ότι δίνεται προτεραιότητα στο σχέδιο διαχείρισης στην προστασία της ιχθυοπανίδας. Ωστόσο, εν προκειμένω, δεν αρκεί ως μέτρο η μελέτη των επιπτώσεων των αδειοδοτημένων μέτρων, αν αυτή δεν συνοδεύεται από παράλληλη ρητή απαγόρευση (στο Κεφάλαιο 4) της εγκατάστασης και λειτουργίας νέων ΜΥΗΕ σε όλο το μήκος του ποταμού Αώου, των παραποτάμων του και των ρεμάτων αυτών εντός και εκτός του προτεινόμενου Εθνικού Πάρκου, και συνεπώς και εντός της Περιφερειακής Ζώνης, του Οικολογικού Διαδρόμου και στο σύνολο της Λεκάνης Απορροής του ποταμού, όπως έχουμε ήδη προτείνει σε άλλα σημεία του σχολιασμού μας. Επιπλέον, προτείνεται η μελέτη για τις επιπτώσεις των ήδη αδειοδοτημένων ΜΥΗΕ να επεκταθεί και να καλύψει το σύνολο της προαναφερθείσας έκτασης ώστε να εξεταστεί αν και υπό ποιους όρους μπορεί να συνεχιστεί η λειτουργία τους. Διαφορετικά, θα πρέπει να υπάρξει ρητή πρόβλεψη και στο Κεφάλαιο 4 για την παύση της λειτουργίας των ήδη αδειοδοτημένων έργων και την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος.

- 3) **Αρδευτικό φράγμα Κόνιτσας:** Ενώ το μέτρο MM21311CS0102 αφορά στην αξιολόγηση λειτουργίας διατάξεων διέλευσης ιχθύων σε αδειοδοτημένα ΜΗΥΕ του ΕΠ Βόρειας Πίνδου, δεν υπάρχει αντίστοιχη πρόβλεψη για την αξιολόγηση της λειτουργίας του **αρδευτικού φράγματος της Κόνιτσας**. Προτείνεται να προβλεφθούν η εκπόνηση μελέτης αξιολόγησης των επιπτώσεων του φράγματος της Κόνιτσας καθώς και τα απαραίτητα μέτρα για τον μετριασμό τους (π.χ. μέσω κατασκευής ιχθυόσκαλας, την αντικατάσταση του αρδευτικού συστήματος στην Κλειδωνιά και την Καλλιθέα με σύστημα στάγδην άρδευσης για τη μείωση των απαιτήσεων σε νερό). Παράλληλα, θα πρέπει να προωθηθεί η εφαρμογή καλών πρακτικών γεωργικής παραγωγής που απαιτούν ορθολογική και βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων και των γεωργικών εκτάσεων, πιθανά με επέκταση της εφαρμογής του μέτρου MM21311CA0201 και στην ευρύτερη περιοχή μελέτης (πεδιάδες Κόνιτσας, Κλειδωνιά και Καλλιθέα) – γεγονός που καθιστά εκ νέου επιτακτική την ανάγκη επέκτασης του Εθνικού Πάρκου (βλ. σχόλια στις υπόλοιπες ενότητες).
- 4) **Υδατοκαλλιέργειες:** Με τον ίδιο τρόπο που προβλέπονται διαχειριστικά μέτρα για δραστηριότητες όπως η γεωργική παραγωγή, η βόσκηση, η δασική διαχείριση κοκ θα πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη και για τις υδατοκαλλιέργειες, που αποτελούν υψηλή πίεση, ώστε να προωθούνται οι βέλτιστες πρακτικές βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και να ελέγχεται η εφαρμογή του. Προτείνεται η προσθήκη σχετικών μέτρων διαχείρισης για τις υδατοκαλλιέργειες.
- 5) **Βιώσιμη ανάπτυξη εντός του Εθνικού Πάρκου:** Μία σειρά από μέτρα που περιέχονται στο Σχέδιο Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου έχουν ως στόχο τη ρύθμιση των χρήσεων και δραστηριοτήτων εκείνων που επιτρέπονται (Κεφάλαιο 4) ώστε να υπάρξει μία βιώσιμη ανάπτυξη εντός του Εθνικού Πάρκου. Ωστόσο, για να μπορέσει το Εθνικό Πάρκο να αποτελέσει στην πράξη πόλο τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης, προτείνεται επιπλέον να προστεθεί ως μέτρο η διαμόρφωση μίας τοπικής στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης με τη συμμετοχή των τοπικών εμπλεκόμενων φορέων ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι συνεκτικό και οι διαφορετικές δραστηριότητες και χρήσεις συμπληρωματικά να οδηγούν στην υλοποίησή της. Ιδανικά αυτή η στρατηγική θα πρέπει να είναι εναρμονισμένη με ένα αντίστοιχο στρατηγικό κείμενο για τη συνολική αναπτυξιακή προοπτική όλων των προστατευόμενων περιοχών της χώρας υπό μία ενιαία ταυτότητα (π.χ. Nature Greece).